

לַבְּנֵינָה שֶׁל הַלֵּכָה

שיעורי הלכות שבת שהעביר מו"ר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש
מלאכת דש (11) – מציצת פירות

במקום צער. מכאן נלמד שלאדם בריא יניקה כזו אסורה מדרבנן משום דש בשינוי.

לפי זה לאדם בריא יהיה אסור כמו כן למצוץ פירות, לפחות מדרבנן, ובפרט בענבים שסחיטתם אסורה מן התורה. אכן זו דעת ספר יראים² שיש לזהר מלמצוץ בשר או לחם רטוב וכל שכן שלא למצוץ ענבים.

מאידך דעת שבלי הלקט³ להתיר למצוץ ענבים ולחלק בין זה לבין יונק מבהמה. עקרונית דרך בני אדם (תינוקות) היא לינוק חלב אף שמבהמה אין זו הדרך הרגילה, לעומת זאת בענבים הדרך רק לאכלם/לסחטם אבל מציצתם אינה דרך כלל.⁴ נראה שכוונתו ליסוד שמצאנו בדברי הראשונים להתיר שינוי גמור בשבת. עשיית מלאכה בשינוי ('כלאחר יד') בדרך כלל אסורה מדרבנן, אך בגמרא⁵ התיר רבא לדרך פלפלים בשינוי. הפוסקים נתחבטו בהבנת דברי רבא, ושבלי הלקט⁶ עצמו באר שכיוון שזהו שינוי גמור לכן מותר לעשותו לכתחילה. נראה שזו כוונתו גם לעניין היתר מציצת הענבים.

עסקנו ביסודות מלאכת דש, ובפרט בדין המפרק שהוא תולדת דש.

למדנו שהמוציא משקה מאוכל הרי זה מפרק. בגמרא מבואר שסחיטת זיתים וענבים אסורה מן התורה. לרוב הראשונים הטעם הוא מפני שפירות אלו רובם עומדים לסחיטה ולכן היוצא מהם נחשב משקה, ואם כן הרי הוא מוציא משקה מאוכל.

מתוך כך הזכרנו את מחלוקת הפוסקים לעניין סחיטת תפוזים שיש סוברים שסחיטתם אסורה מן התורה כיוון שרובם עומדים לסחיטה ויש אומרים שסחיטתם מדרבנן. עוד עסקנו בעניין סחיטת הלימון שזו מחלוקת גדולה ולרוב הפוסקים סחיטתו אסורה, על כל פנים מדרבנן.

יש מספר דרכים לאכול את הענבים. אחת הדרכים היא החזקת הפרי ביד ומציצת העסיס שבו. לכאורה יש כאן הוצאת משקה מאוכל, האם מותר לעשות כן בשבת? ומה הדין לעניין מציצת קרטיב?

איסור מציצה

בברייתא¹ התירו לגונח (המיילל מכאב ליבו – רש"י) לינוק חלב עז בשבת. אף שלמדנו בשיעור הקודם שחליבה בשבת היא איסור תורה, אין דרך בני אדם לינוק ישירות מהבהמה ולכן זהו איסור דרבנן והתירו זאת

² יראים השלם סימן רעד, מובא בהגה"מ הלכות שבת פרק כא אות י.

³ שבלי הלקט סימן צ

⁴ זהו הטעם הראשון בשבלי הלקט, ע"ש שהביא טעמים נוספים להתיר.

⁵ שבת קמא.

⁶ שבלי הלקט סימן צב. שבלי הלקט הסביר כך גם את היתר ברירה ביד, וכן כתב הרי"ד בספר המכריע (סימן כג).

¹ כתובות ס.

מדברי הרמ"א משמע שדין מציצת דברים אחרים קל יותר, אמנם דעת המהרש"ל שהמוציץ עוגה וחלה קרוב לחיוב חטאת כיוון שכבר היה על המשקה שם משקה קודם שנבלע בחלה, ובעקבותיו הכריע הב"ח לאסור זאת.

לפי זה נראה שלדעת הרמ"א ומשנה ברורה מותר גם למצוץ קרטיב בשבת, אולם לדעת הרש"ל וב"ח יש לאסור זאת כיוון שכבר היה עליו שם משקה. אמנם לא מצאנו שהמשנה ברורה הביא חומרא זו ולכן נראה להקל, והמחמיר יחמיר לעצמו.

עוד הוסיף במשנה ברורה שמסתבר שכל הדיון הוא רק כשמחזיק את הענב בידו ומוציץ, אך אם יכניס את הענב לפיו וימצצנו זו דרך אכילה לכו"ע ומותר.¹¹

במציצת ענבים יש גם שאלה בהלכות ברכות. אם מציצה זו היא אכילה שיעורה לברכה אחרונה הוא בכזית, אך אם מציצה זו היא שתייה שיעורה לברכה אחרונה ברביעית. נוסף על כך, אם מדובר בשתייה ייתכן ואין לברך עליה 'בורא פרי העץ' אלא ברכה אחרת.⁷ אם נבין שזוהי אכילה אז מותר לעשות זאת בשבת שהרי זה מוציא אוכל מאוכל ומותר.

הכרעת האחרונים

הרמ"א⁸ מביא תחילה את דעת שבלי הלקט ואח"כ מביא כ"ש אומרים' את דעת ספר יראים, ומשמע שדעתו כמתירים. אולם המשנה ברורה⁹ מכריע כאליה רבה שבזיתים וענבים שסחיטתם אסורה מן התורה יש להחמיר שלא למצוץ.

לאור הכרעת המשנה ברורה יש לדון על מציצת מיץ מתפוזים שלמדנו בעבר שנחלקו אם סחיטתם אסורה מן התורה, ויש צד גדול להקל בזה כיוון שנחלקו גם בעצם איסור המציצה וגם בדין התפוזים אם סחיטתם נאסרה מן התורה. כל שכן שניתן להקל במציצת לימון שיש דעה המתירה את סחיטתו לכתחילה, וכל שכן במציצת חלה טבולה במרק או עוגה הספוגה ביין שסחיטתם אסורה רק מדרבנן כמו כבשים ושלקות.¹⁰

⁷ בענבים בורא פרי הגפן, ובפירות אחרים נחלקו המשנה ברורה (סימן רב סעיף ז) והחזון איש (או"ח סימן לג ס"ק ה) אם ברכת המיץ 'עץ' או 'שהכל' (ויש אומרים שהחזון אינו חולק עיין אור לציון חלק ב פרק יד אות ו ובהערות).

⁸ סימן שכ סעיף א.

⁹ שם ס"ק יב.

¹⁰ מדברי הרמ"א משמע שדין מציצת דברים אחרים קל יותר, אמנם דעת המהרש"ל שהמוציץ עוגה וחלה קרוב לחיוב חטאת כיוון שכבר היה על המשקה שם משקה קודם שנבלע, ובעקבותיו הב"ח הכריע לאסור זאת.

¹¹ אמנם בקצות השולחן השיג על קולא זו.

